

Datum : 22 maart 2004
Aan : De minister van Economische Zaken

Economierapportage maart 2004¹

De Nederlandse economie lijkt zich aan de recessie te ontworstelen, maar het herstel is vooralsnog broos. Dit jaar komt de economische groei naar verwachting uit op 1¼%, om volgend jaar wat verder aan te trekken tot 1½%. Het bescheiden herstel wordt volledig gedragen door de marktsector, die in het kielzog van de internationale opleving duidelijk kan opveren. De geraamde productiegroei blijft in beide jaren evenwel bescheiden, mede omdat de binnenlandse bestedingen zich naar verwachting zwak ontwikkelen. De arbeidsmarkt vertoont met name voor dit jaar een uiterst somber beeld, met een fors verlies aan werkgelegenheid en een sterk oplopende werkloosheid. Deze situatie draagt bij aan een geringe contractloonsstijging, die in de raming voor volgend jaar nauwelijks boven de nul uitkomt. Ook het inflatietempo vertraagt sterk, tot ¾% in 2005. Zonder nader beleid komt het EMU-tekort naar verwachting uit op 3,3% van het BBP in 2004 en 2,9% van het BBP in 2005.

1 De wereldeconomie

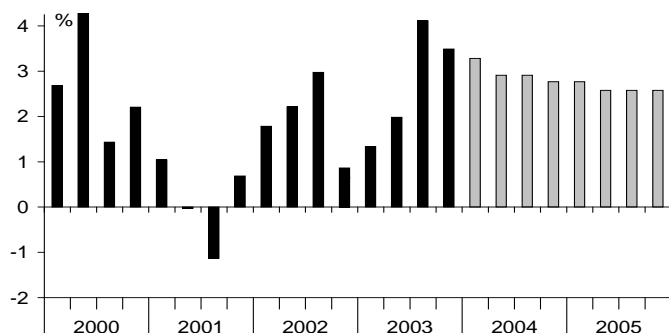
Mondiaal herstel in tweede helft 2003

In de tweede helft van 2003 was sprake van een stevig herstel van de wereldeconomie, waarbij de economische groei in de G3 (Verenigde Staten, eurogebied en Japan) opliep tot 3,8% op jaarbasis (zie figuur 1). De hogere groei kwam door het afnemen van de internationale politieke spanningen, de aanhoudende stimulans via de overheidsbegrotingen en de lage officiële rentetarieven. Daarbij kwam dat de aandelenmarkten zich begonnen te herstellen. Verder was van belang dat de Chinese invoer met meer dan een derde steeg, waarmee China maar liefst 30% van de totale wereldhandelsgroei voor zijn rekening nam.

¹ Deze notitie is geschreven op verzoek van de Minister van Economische Zaken, ten behoeve van de Tweede Kamer. Deze Economierapportage, die de ramingen presenteert van het Centraal Economisch Plan 2004, is de laatste in zijn soort. Voortaan verschijnt deze schets van de actuele economische situatie in de CPB Nieuwsbrief.

Het herstel in het eurogebied was veel beperkter dan elders, mede door de sterkere euro. Hierdoor zag het eurogebied voor 2003 in zijn geheel het groeitempo afnemen, van 0,9% in 2002 tot een poevere 0,4% in 2003. In Portugal (- 1,3%), Nederland (-0,8%) en Duitsland (-0,1%) was vorig jaar zelfs sprake van krimp.

Figuur 1.1 Ontwikkeling van het BBP-volume in de G3^a

^a Mutaties t.o.v. voorafgaand kwartaal op jaarbasis; G3: Verenigde Staten, eurogebied en Japan.

Hoge groei in de Verenigde Staten

De economische groei in de Verenigde Staten loopt naar verwachting op tot 4½% in 2004, om daarna af te zwakken tot 3½% in 2005. Van het begrotingsbeleid zal in 2004 een positief effect blijven uitgaan, maar minder sterk dan in de voorgaande jaren. De toenemende vraag en de sterk gestegen winstgevendheid zullen naar verwachting een sterke groei van de bedrijfsinvesteringen tot gevolg hebben. Het monetaire beleid zal gezien de beperkte inflatie waarschijnlijk expansief blijven, ook al zal de Federal Reserve in de tweede helft van het jaar haar officiële rentetarieven naar verwachting beginnen te verhogen. Hierdoor en vanwege het verder aantrekken van de conjunctuur zullen de Amerikaanse kapitaalmarktrentes, en daarmee de Europese, naar verwachting ook enigszins stijgen.

Sterke euro dempt herstel Europa

Voor het eurogebied wordt de groei geraamd op 1¾% in 2004 en 2¼% in 2005. De euro wordt geprojecteerd op 1,25 dollar per euro, een appreciatie van 16% ten opzichte van 2003. De sterkere euro dempt het herstel in 2004, maar houdt het niet tegen. Pas in 2005 is de economische groei voldoende krachtig voor een daling van de werkloosheid. Daarbij daalt de inflatie verder, in 2004 als gevolg van de sterkere euro en in 2005 door de geprojecteerde lagere olieprijs. Het gemiddelde begrotingstekort in het eurogebied zal in 2004 stabiliseren op 2¾% BBP, om vervolgens licht te dalen in 2005. Duitsland en Frankrijk zullen naar verwachting in beide jaren de tekortlimiet van het Verdrag van Maastricht overschrijden.

Tabel 1.1 Economische groei, 2003-2005

	2003		2004				2005			
			CPB	CF	OESO	EC	CPB	CF	OESO	EC
	mutaties per jaar in %									
Verenigde Staten	3,1	4½	4,6	4,2	3,8	3½	3,7	3,8	3,3	
Japan	2,7	3	2,8	1,8	1,7	2	1,6	1,8	1,5	
Eurogebied	0,4	1¾	1,7	1,8	1,8	2¼	2,1	2,5	2,2	
Nederland	-0,8	1¼	1,1	1,0	0,6	1½	2,1	2,0	2,0	

Publicatiedata: CPB – 22 maart 2004, CF (Consensus Forecasts) – 8 maart 2004. De ramingen van de OESO en de Europese Commissie dateren van november respectievelijk oktober 2003, waardoor de sterke groei en de forse appreciatie van de euro aan het eind van 2003 hierin niet zijn meegenomen. Dit beperkt de onderlinge vergelijkbaarheid aanzienlijk.

2 De Nederlandse economie

Economie groeit weer...

De Nederlandse economie is het afgelopen jaar met een positieve noot geëindigd. Na twee kwartalen van krimp en een kwartaal met nulgroei liet de economie in het vierde kwartaal weer een groei zien van 0,3% ten opzichte van het voorgaande kwartaal. Dit kon niet voorkomen dat de economie over heel 2003 met maar liefst 0,8% kromp – de eerste krimp sinds 1982. De particuliere consumptie en de investeringen daalden fors en de uitvoer eindigde maar nipt hoger. Alleen de overheidsconsumptie – voornamelijk de zorguitgaven – leverde een positieve bijdrage aan de economie.

...maar komt niet echt op stoom

Nu de wereldeconomie weer sterk groeit, zal ook de economische groei in Nederland verder aantrekken. De economie komt echter niet echt op stoom. Het bedrijfsleven blijft nog marktaandeel verliezen door de sterke stijging van de arbeidskosten en de waardevermindering van de euro. De overheidsbestedingen zullen door de bezuinigingen minder toenemen, terwijl de nullijn bij de lonen en de lastenverzwaringen de bestedingen van gezinnen onder druk zetten. Bovendien zullen de pensioenfondsen dit jaar de premies nog eens flink verhogen. Tenslotte zal naar verwachting volgend jaar de mondiale groei al weer wat afvlakken.

Naar verwachting bedraagt de economische groei dit jaar 1¼%, om volgend jaar iets te versnellen tot 1½%. In beide jaren presteert de economie daarmee slechter dan het eurogebied. Ook vergeleken met de drie vorige jaren van groeiherstel na een recessie (1976, 1983 en 1994) moet het geraamde economische herstel als bescheiden worden getypeerd. De CPB-raming voor dit jaar is in lijn met de voorspelling van Consensus Forecasts – het gemiddelde van de

verwachtingen van veertien financiële instellingen. Voor volgend jaar is het CPB wat pessimistischer (zie tabel 1.1).

Wederuitvoer groeit fors...

De uitvoer zal dit en volgend jaar weer toenemen, na drie jaar min of meer te hebben stilgestaan. De sterke groei komt voor een groot deel op het conto van de wederuitvoer, ingevoerde producten die na een kleine bewerking het land weer verlaten. Nederland is een belangrijk distributiecentrum van computers en consumentenelektronica. De vraag vanuit Europa naar dit soort producten zal dit en volgend jaar hard toenemen. Bedrijven zijn bijvoorbeeld hard bezig verouderde computers te vervangen. De wederuitvoer zal hierdoor met groeicijfers van meer dan 10% toenemen.

... 'Made in Holland'-uitvoer blijft achter

De uitvoer van in Nederland gemaakte producten zal door het herstel van de wereldeconomie ook weer toenemen. Het bedrijfsleven blijft echter marktaandeel verliezen, met name door de relatief sterke toename van de arbeidskosten per eenheid product en de waardestijging van de euro. Dit en volgend jaar zullen de arbeidskosten waarschijnlijk minder stijgen dan bij onze concurrenten in het eurogebied, waardoor de concurrentiepositie in 2005 weer wat kan verbeteren. Het bedrijfsleven zal dan minder marktaandeel verliezen dan in voorgaande jaren. Hierdoor zal de 'Made in Holland'-uitvoer volgend jaar nog wat versnellen, ondanks de lichte vertraging van de wereldhandelsgroei.

Tabel 2.1 Kerngegevens 2003-2005^a

	2003	2004	2005	2004-I	2004-II	2005-I	2005-II
	mutaties per jaar in %						
Bruto binnenlands product (BBP)	- 0,8	1¼	1½	¾	1½	1½	1½
Particuliere consumptie	- 1,3	¾	1¼	½	1	1¼	1¼
Bedrijfsinvesteringen	- 4,0	- 2	1¼	- 3¼	- ½	1	1¼
Uitvoer van goederen	0,5	6½	7½	6¼	7	7¾	7
Consumentenprijsindex (CPI)	2,1	1¼	¾				
Contractloon marktsector	2,7	1¼	¼				
Werkgelegenheid in personen	- 0,7	- 1	1 ^b	- 1	- ¾	½	1½
	niveaus in %						
Werkloosheid (% beroepsbevolking)	5,1	6½	7				
Arbeidsinkomensquote	87,2	85½	84¼				
EMU-saldo (% BBP)	- 3,0	- 3,3	- 2,9				

^a Groei ten opzichte van de overeenkomstige periode in het voorafgaande jaar.

^b Opwaarts vertekend met 0,3%-punt in 2005 vanwege invoering van de wet Verlenging Loondoorbetalingsverplichting bij Ziekte (VLZ).

Consumptie neemt mondjesmaat toe

Gezinnen zijn vorig jaar hard op de rem gaan staan, zodat de particuliere consumptie met maar liefst 1,3% daalde. De bestedingen van gezinnen zullen dit en volgend jaar naar verwachting weer wat toenemen, met respectievelijk $\frac{3}{4}\%$ en $1\frac{1}{4}\%$. Dit moet echter in beide jaren voor circa $\frac{1}{2}\%$ -punt worden toegeschreven aan de verschuiving van collectief naar particulier gefinancierde zorguitgaven. De koopkracht staat onder druk door de loonstop, de lastenverzwaringen en de hogere pensioenpremies. Daar staat een lagere inflatie tegenover, waardoor het koopkrachtbeeld voor 2004 over de hele linie wel wat gunstiger is dan in de MEV van september jl. was voorzien. De olopende werkloosheid is niet gunstig voor de consumptieontwikkeling. Daarnaast zullen gezinnen ook dit jaar hun besparingen nog verder opvoeren, tot een niveau dat vergelijkbaar is met begin jaren negentig (zie figuur 2.1). Volgend jaar is dat naar verwachting niet meer het geval door het wegvallen van de negatieve effecten van de gedaalde aandelenkoersen op de consumptie.

Figuur 2.1 Vrije besparingen van gezinnen in procenten van beschikbaar inkomen, 1987-2005

Nauwelijks herstel investeringen

De investeringen staan al drie jaar op rij in de min. Ook dit jaar zullen de investeringen weer dalen, hoewel minder dan in voorgaande jaren. De winstgevendheid is de afgelopen jaren flink afgenomen. De arbeidsinkomensquote – het spiegelbeeld van de winsten – bereikte vorig jaar

het hoogste niveau sinds begin jaren tachtig. Lage winsten maken het onaantrekkelijk te investeren en bemoeilijken de financiering. Investeren is ook minder noodzakelijk, doordat de bezettingsgraad door de matige productiegroei nog nauwelijks zal toenemen. Dit en volgend jaar zal enig winstherstel optreden – onder meer vanwege een sterk conjunctureel herstel van de arbeidsproductiviteit – waardoor de investeringen in 2005 weer wat kunnen herstellen.

Werkloosheid blijft oplopen

De werkloosheid stijgt momenteel met ongeveer tien duizend personen per maand en dat zal waarschijnlijk voorlopig nog even zo blijven. De sterke daling van de productie vorig jaar en de lage winstgevendheid nopen bedrijven om dit jaar opnieuw te snijden in het personeelsbestand. Zo zal dit een jaar zijn van baanloze groei, wat zich uit in een sterke groei van de arbeidsproductiviteit, van 3¾%. Bedrijven produceren meer met minder mensen. Volgend jaar zal het herstel van de economische groei, in combinatie met de (statistische effecten van de) invoering van de wet VLZ (Verlenging Loondoorbetalingsverplichting bij Ziekte), wel leiden tot een toename van de werkgelegenheid. Die groei zal echter nog onvoldoende zijn om de toename van de beroepsbevolking bij te benen, zodat ook dan de werkloosheid nog wat verder oploopt, tot 7%.

Lage inflatie

De inflatie is in februari uitgekomen op 1,2%, het laagste cijfer sinds 1995. De geldontwaarding ligt nu ook al een half jaar onder het gemiddelde in het eurogebied. Oorzaak van de afnemende inflatie zijn de waardestijging van de euro, de afname van de groei van de arbeidskosten, maar ook de prijzenoorlog die nu al enige tijd in de supermarkten woedt. Dit jaar zal het inflatiecijfer blijven steken op gemiddeld 1¼%. De komende maanden zal de verhoging van de tabaksaccijns van 1 februari jl. een opwaarts effect hebben op de inflatie, als de detailhandel door zijn oude, goedkope voorraden heen raakt. Volgend jaar zal de inflatie verder afnemen tot gemiddeld ¾%, voornamelijk door de sterke afname van de arbeidskostenstijging dit jaar.

Loonstijging neemt af

De loonstijgingen verliezen verder vaart door de afnemende inflatie en de forse olop van de werkloosheid. De contractloonstijging in de marktsector zal dit jaar afnemen tot 1¼% en zal volgend jaar verder terugvallen tot een historisch lage ¼%. In beide jaren is uitgegaan van een loonstijging van iets boven de nul in nieuw af sluiten cao's. Tijdens het Najaarsoverleg zijn sociale partners en het kabinet een nullijn overeengekomen, maar het akkoord biedt nog wel ruimte voor eenmalige loonsverhogingen in goed draaiende sectoren. Het is daarentegen onwaarschijnlijk dat zich in slecht presterende sectoren absolute loondalingen zullen voordoen.

Begrotingstekort boven de 3%

De toestand van de overheidsfinanciën is door de recessie in rap tempo verslechterd. In enkele jaren tijd is een begrotingsoverschot van 1,5% BBP (exclusief de opbrengst van de UMTS-veiling) verdampt en omgeslagen in een tekort van 3,0% BBP in 2003. Dit jaar zal het EMU-tekort waarschijnlijk verder oplopen tot 3,3% BBP, ondanks de vele bezuinigingen en lastenverzwaringen. Zonder aanvullende maatregelen zal het EMU-tekort dit jaar boven de grens van 3% van het BBP uitkomen. Het kabinet heeft aangegeven via aanvullende ombuigingsmaatregelen de dreiging van een begrotingstekort boven 3% BBP in 2004 af te wenden. Omdat deze maatregelen nog niet concreet zijn ingevuld, konden zij niet in deze raming worden verwerkt. Volgend jaar zal het tekort weer net onder 3% BBP kunnen terugkeren door het herstel van de economische groei en de geplande ombuigingen en lastenverzwaringen voor 2005.